

ВУЛІЦАМІ ГОРАДА, ЯКОГА НЯМА

Крыніца друкавання: Гардзеў, Ю. Вуліцамі горада, якога няма [Тэкст] / Юрый Гардзеў / Маладосць. — 2015. — № 7. — С. 140—145.

Знаёмства з горадам, тым больш, калі ён наведваецца ўпершыню, пачынаецца, як бы банальна гэта ні гучала, з візуальнага кантакту. Зрокавае заглыбленне ў архітэктурнае асяроддзе, сутыкненне з паасобнымі помнікамі даўніны ды блытанінай вулічнага павуціння, узбагачанага спецыфічнымі формамі ландшафту абуджае і ажыўляе пачуцці, змушае да роздуму і захаплення. Не дзіўна, што вобразы новага горада, а калі дакладней, то іх непаўторнасць надоўга трапляюць у думкі, падказваючы жаданне вярнуцца ў тую мясціну, каб яшчэ раз задаволіць культурнае эга, атрымаць асалоду ад убачанага, урэшце, зразумець яго.

Труізм аб тым, што кожны горад збудаваў нейкую ўласцівую толькі яму філасофію мінулага, з'яўляецца, нягледзячы на збітасць, ісцінай. Зрэшты, культурны міф горада фарміруецца не толькі дзякуючы знаходкам у запыленых архіўных сховішчах, маніфестам паэтаў ці пісьменнікаў, што ўзнёсла ўсхвалялі горад як пампезны твор з безліччу рознастылёвых помнікаў і праслаўленнем гістарычных постацей. Міф горада, з'яўляючыся сукупнасцю разнастайных вобразных уяўленняў, складаецца са схаваных сімвалаў і сэнсаў, нябачных для неспрактыкаванага вока. За эмацыянальна-эстэтычным фонам успрымання прасторы горада, запоўненага архітэктурнымі здабыткамі, хаваюцца іншыя, неабавязкова рацыянальныя ключы яго спасціжэння, якія не абмяжоўваюцца матэрыяльнымі формамі.

Зразумець горад, яго культурныя коды, сімвалічна-знакавыя значэнні — магчыма. Адзінае, што не дае спакою, — пытанне: як пазбегнуць пасткі акадэмізму ці хрэстаматыйнасці? Еўропа складаецца са шматлікіх гарадскіх мікракосмсаў. Сярэднявечны Бругэ, адзін з найбольш заможных гарадоў Фландрыі, вылучаўся маштабамі сваёй гандлёвай дзейнасці і рамеснай вытворчасці. Аб яго мінулым, заможнасці і гаспадарлівасці жыхароў нагадвае велізарная прастора, як вулічная, так і водная. Бругэ — горад каналаў і мастоў. Вуліцы Венецыі Поўначы шчыльна ўсеяны тысячамі двухці трохпавярховых нетынкаваных камяніц з чырвонай цэглы, што раз-пораз чаргуюцца з дамамі з атынкаванымі белымі фасадамі, з высокімі комінамі і стромкімі чарапічнымі дахамі. Горад зросся з воднай прасторай. Яго фасады, што «глядзяць» на каналы, адбіваюцца ў іх люстры.

У абліччы велічнай андалузійскай Гранады, што размясцілася на высокіх узгорках, пераплятаюцца лаканічная архітэктурна арабскага замка Альгамбра з вытанчанай Каралеўскай капэлай (Capilla Real), узведзенай у мудрагелістым познегатычным ізабэлінскім стылі. Гранада — горад арабскіх эміраў і іспанскіх каралёў, горад, ахутаны подыхам гісторыі і вялікіх падзей.

Вандроўка па гарадскім павуцінні з'яўляецца своеасаблівым падарожжам у часе і прасторы. Пачуццё часу губляецца. Захапляючыся спадчынай, пакінутай нашчадкамі, узнікае адчуванне сплеченасці двух прасторавых вымярэнняў, сучаснага і мінулага, часу, які ёсць, і часу, які вярнуць немагчыма. Час — непераадольная перашкода. Гэта мяжа, якую немагчыма перайсці. Стан часовасці і стан безупыннасці — парадоксы гарадской гісторыі. За гэтай жыццёвай несувымернасцю, бясконцасцю існага і разам з тым абмежаванасцю часу і прасторы хаваецца горад, які існуе, і горад, якога няма...

Лёсы Бругэ і Гранады ў нечым падобныя і супярэчлівыя. Недзе ў XV стагоддзі ў выніку абмялення заліва Звін Бругэ згубіў непасрэдны доступ да мора¹. У гэты ж час, у канцы таго ж стагоддзя, надыходзіць канец арабскага панавання на поўдні Іспаніі. 1492 год — час развітання Махамеда XII з горадам і горада з дынастыяй Насрыдаў, якія пакінулі гэты ўжо іспанскі куток. І ўсё ж Гранада каталіцкіх каралёў Ізабэлы I Кастыльскай і Фердынанда II Арагонскага (Los Reyes Católicos), якія далучылі гэты рэгіён да аб'яднанага каралеўства, была працягам сталіцы Гранадскага эмірата. Гэтыя гарады суіснуюць і надалей. Ці не чарговы парадокс гарадской гісторыі?

Сцвярджаючы, што Санкт-Пецярбург — гэта горада Пятра I, не будзе выклікаць ні здзіўлення, ні пярэчання. Як і тое, што пятроўская ідэальная «рацыянальная ўтопія» была здзейснена на «новым» месцы, на балотах². Мабыць, і на балотах, але ці на «новым» месцы? Міфалогія расійскага «акна ў Еўропу» на Няве даволі падманлівая. Міф заснавання горада па сваёй сутнасці касмаганічны. Усё пачынаецца з хаосу, амаль што на пустым месцы. Заснаванне шведамі Ніеншанца ў пачатку XVII стагоддзя ў месцы зліцця Нявы і Охты, ці іжорская назва вострава Хірвісаары (Васільеўскі востраў)³ аддадзены забыццю. Не кажучы ўжо пра сярэднявечную шведскую Ландскрону. Гэта, канешне, няпоўны тапанімічны зрэз.

Горад — гэта яшчэ і памяць аб заснавальніках ці дабрачынцах. Культурны міф Санкт-Пецярбурга ўвасабляе Медны коннік на Сенацкай плошчы, які, што цікава, быў першым свецкім помнікам у Расійскай імперыі⁴. За гэтым манументальным сімвалам неяк хаваюцца манументы Пятру I і Паўлу I, інтэгральна звязаныя з Міхайлаўскім замкам. На Неўскі

проспект глядзіць Кацярына II, а на Ісакіеўскую плошчу пазірае Мікалай II. Канешне, гаворка ідзе аб горадзе-сталіцы, да таго ж сталіцы імперыі.

Культурная прастора горада захоўвае памяць не толькі пра манаршых асоб, але і пра важныя падзеі. Над гранадскай плошчай Ізабэлы Каталіцкай (Plaza Isabel La Catolica) узвышаецца помнік каралевы Ізабэлы і... тут хацелася б працягнуць так: «і караля Фердынанда», і гэта было б цалкам лагічным, але... Над тронам Ізабэлы схіляецца Хрыстафор Калумб, які, відаць, пераконвае яе ў неабходнасці далёкіх падарожжаў. Помнік утрымлівае глыбокую наўмыснасць, спалучаючы ідэю завяршэння рэканкісты і трыумф хрысціянства на Пірэнейскім паўвостраве з заморскімі, «індзейскімі» экспедыцыямі.

Гародня губляецца ў віры разнастайнасці соцень гарадскіх сусветаў. Яе культурны міф увасабляе матэрыяльную прастору, яе здабыткі. Трэба прызнаць, што прастора горада XXI стагоддзя ўжо не валодае такімі матэрыяльнымі атрыбутамі, як ратуша з комплексам крам, фахверкавыя мяшчанскія камяніцы ці драўляныя магнацкія палацы. Перапляценне матэрыяльнага і сімвалічнага сведчыць пра тое, што сучасная Гародня — горад неіснуючых сімвалаў. Міф караля Стэфана Баторыя ці князя Вітаўта лунаюць над замкам, а на Гарадніцы мроіцца Антоні Тызенгауз. Толькі дзе яны? Дзе іх месца?

Міф гарадской культуры складаецца з розных сэнсаў, якія неабавязкова высякаліся ў камені, але крэсліцца словамі. Горад — гэта не толькі матэрыяльная прастора, але і соцыум з уласцівым яму светам уласных імёнаў. Даўней даволі часта найменні гарадскіх аб'ектаў былі сугучнымі з формамі гарадской прасторы, асвоенай гараджанамі, з яе «ўтаймаваным» ландшафтам, плынямі водных стыхій, культурай ды паўсядзённасцю.

Імёны горада ствараюць і дапаўняюць міф горада. Яны — падказка для спасціжэння светапогляду жыхароў даўняй Гародні, яе афіцыйнага і народна-гутарковага разнамоўя.

Спазнаць недасягальнае і расшыфраваць забытае — задача невыканальная. Застаецца зазірнуць у гэты свет, парушаючы фэбулу гістарычных падзей і здарэнняў.

15 лютага 1864 года паліцмайстар Васілій Змееў накіраваў у Гродзенскае губернскае праўленне рапарт, у якім выказваў «занепакоенасць» неўпарадкаванасцю вулічных назваў, іх неадпаведнасцю «местностям» ці ўвогуле адсутнасцю гэтакіх. Да рапарта ім быў далучаны падрабязны спіс папярэдніх існуючых і новых найменняў. Праз дзевяць дзён прапановы начальніка гарадской паліцыі былі ўхвалены. Замена шыльд на вуліцах была даручана магістрату. Дзеля справы ўлады не паскупіліся, выдаткоўваючы на

выраб новых вулічных таблічак блакітнага колеру з белымі надпісамі 253 рублі і 90 капеек⁵. Факт, канешне, немалаважны. Зрэшты, не меншую цікавасць уяўляе высвятленне наступнага пытання: якія ж вуліцы былі «ўпарадкаваны»?

Не ўсім вуліцам было наканавана пазбавіцца свайго сімвалізму. Улады перайменавалі большасць вуліц, не кранаючы, напрыклад, Замкавую ці Маставую. Разам з тым Дамініканская стала Саборнай⁶, Бернардзінская — Мяшчанскай⁷, Брыгідская — Купецкай⁸, Баніфратэрская — Татарскай⁹, Раскоша — Садовай¹⁰. На карце горада з'явіліся Палатная, якая замяніла Златарскую, і Паліцэйская (Рэзніцкую). Паўстае пытанне: што ж у сапраўднасці адбылося ў горадзе?

Не выклікае аніякага сумнення, што тапанімічны фонд горада пачаў разглядацца царскімі ўладамі праз прызму супрацьстаяння гісторыка-культурных каштоўнасцей. Непасрэдна ж перафарматаванне традыцыйнай, гістарычна складзенай мадэлі наймення вуліц падштурхнула паўстанне 1863—1864 гадоў. Таму 1864-ы трэба лічыць першым выпадкам свядомага, мэтанакіраванага ўмяшальніцтва расійскіх улад у свет уласных імёнаў горада¹¹.

У XX стагоддзі вулічныя назвы шматкроць мяняліся: у часы Першай і Другой сусветных войнаў, у 1919-м і 1923-м. У 1930-я на карце горада з'яўляліся новыя вуліцы, а за імі і новыя назвы. Аднак у 1940-м, а потым у 1952-м, відаць, «па просьбе працоўных»¹², былі знойдзены сродкі на чарговыя, масавыя перайменаванні тапанімічнага фонду цэнтра горада. З гэтага часу Дамініканская стала Савецкай, Брыгідская — Карла Маркса, Баніфратэрская — Свярдлова. Дух сацыялізму ўмацоўвалі прозвішчы Леніна, гістарычных постацей расійскай арміі (Суворова ці Кутузава), уласна назва вуліцы Сацыялістычнай... Мабыць, з гэтай прычыны тапанімічнае дэжавю не можа не пераследаваць кожнага, хто прыязджае ў горад над Нёманам.

Гістарычная крыніца — рэч упартая. Яе можна аналізаваць, інтэрпрэтаваць, ставіцца да яе скептычна, сумнявацца ў яе праўдзівасці... Між тым гісторыя не любіць пустых, нічым не абгрунтаваных домыслаў. Таму хацелася б адказаць на пытанне пра тое, калі ў горадзе пачалі ўзнікаць тапонімы.

Вуліцы ў горадзе з'явіліся ў раннім сярэднявеччы, але першыя згадкі пра іх назвы пачалі натавацца на пачатку XVI стагоддзя. Хаця цалкам верагодна, што першыя тапонімы сфарміраваліся раней, у вуснай форме, ад гараджан, паступова замацоўваючыся за той ці іншай вуліцай¹³. Працэс наймення вуліц меў, такім чынам, стыхійны, натуральны характар. Гарадскія,

тым больш дзяржаўныя ўлады гэты працэс не рэгулявалі і не імкнуліся гэта рабіць.

Трэба ўлічыць яшчэ адну важную акалічнасць. У даўнія часы вулічная назва выконвала адрасна-ідэнтыфікацыйную функцыю. Нумарацыя дамоў адсутнічала, таму звесткі, змешчаныя ў імёнах унутрыгарадскіх аб'ектаў, дадаткова дапамагалі перасоўвацца па гарадской прасторы. Мабыць, таму назва кожнай вуліцы ўяўляла кароткі расповед. Для жыхара Гародні XVIII стагоддзя назва «вуліца з Нямецкага рынка, што ідзе да Гарадніцы» была падказкай, якая сведчыла, што артэрыя злучала старадаўні Нямецкі рынак з ракой Гарадніцай ці каралеўскім дваром Гарадніца. Ці найменне «вуліца Вялікая з мастка на Падоле», якое фігуравала ў крыніцах, выразна паказваючы, адкуль і куды вядзе. Канешне, сёння не кожны гарадзенец змог бы адказаць на пытанне, пра якія вуліцы ідзе гаворка. Дык якім быў свет уласных імёнаў вуліц даўняй Гародні?

Жыхару даўняга горада свет абстрактных імёнаў быў не ўласцівы. Таму вулічныя назвы суадносіліся з імёнамі жыхароў горада. У іх можна было прачытаць пра назвы населеных пунктаў, святыні і аб'екты грамадскага прызначэння. Тапонімы былі своеасаблівым люстэркам, у якім адбівалася тапаграфія горада з яго ўзгоркамі, рэкамі, ірвамі.

На адной з вуліц горада ў сярэдзіне XVI стагоддзя стаяў двор шляхціца Калюціна, таму з цягам часу за ёй замацавалася назва — вуліца Калюцінская. Імя шляхціца Рабея легла ў аснову вуліцы Рабяёўскай на занёманскім прадмесці. Ад антрапонімаў паходзяць назвы вуліц Навікоўскай, Аліскоўскай, Дзям'янаўскай. А на Падоле, над Нёманам, складальнікі валочнай памеры ў XVI стагоддзі адзначылі «вуліцу ад Хілімона» ці «вуліцу за Вараб'ём».

Сталыя гандлёвыя кантакты з іншымі гарадамі ці мястэчкамі таксама знайшлі сваё адлюстраванне на карце. Адной з галоўных артэрыяў горада лічылася вуліца Віленская, якая ішла ад Рынка ў паўночным накірунку і на ўскрайках горада пераходзіла ў Віленскі тракт. Азёрская вуліца з'яўлялася галоўнай восьсю ўсходняй часткі горада. Згаданыя назвы знаходзіліся ў паўсядзённым і афіцыйным ужытку на працягу трохсот гадоў. Разам з тым у кнігах гарадзенскага магістрата ў другой палове XVIII стагоддзя пачынае фіксавацца паралельная назва вуліцы Віленскай — Дамініканская. Пісары ўводзілі ў абарот новую назву не таму, што такое рашэнне зацвердзілі гарадскія ўлады, а ў выніку шырокага, відаць, вуснага ўжытку новага наймення: яно выкарыстоўвалася жыхарамі горада і паступова замацавалася за вуліцай. Зрэшты, у гэты ж час назва Азёрская пачынае саступаць Брыгідскай. Чаму адбыліся такія змены? Адказ вельмі просты. У XVII

стагоддзі ў горадзе былі ўзведзены кляштары дамініканцаў (на Віленскай вуліцы) і жаночы брыгідскі (на Азёрскай). Відаць, місіянерска-прапагандысцкая і адукацыйная дзейнасць кляштараў, іх кантакты з гараджанамі, а таксама размяшчэнне іх сядзіб, якія ўзвышаліся над рэгулярнай забудовай вуліц, адыгралі не апошнюю ролю ў з’яўленні новых назваў¹⁴.

Адной з загадак гарадзенскай тапаніміі можна палічыць назву вуліцы Траецкай. Дакладна вядома, што гэта артэрыя існавала ўжо ў XVI стагоддзі. На працягу трох стагоддзяў яна мела розныя паралельныя назвы. Прычым назвы былі традыцыйна апісальныя: «вуліцай з Нямецкага рынку [да] рэчкі Гараднічанкі», «вулачка ў бок Тройцы ад Віленскага гасцінца», урэшце «вуліца з Нямецкага рынку, ідучы да Гарадніцы». У 1726 годзе ў Гародні быў праведзены перапіс уладальнікаў нерухамай маёмасці, што было абумоўлена высвятленнем магчымасці пасялення паслоў сойма, які меў адбыцца ў горадзе. Менавіта ў гэтым дакуменце ўпершыню было выкарыстана акрэсленне Траецкая вуліца («*Ulica Trojecka*»). З вялікай доляй упэўненасці можна сцвярджаць, што з-за адсутнасці афіцыйнага тапанімічнага канона складальнік засведчыў у сваім дакуменце назву, пачутую ў вуснай форме. Такім чынам, на пачатку XVIII стагоддзя адбылася пісьмовая фіксацыя назвы, якая выкарыстоўвалася ў штодзённым побыце ў ранейшы час.

У перыяд Расійскай імперыі рабіліся спробы звязаць назву вуліцы з праваслаўнай Траецкай царквой. Доўгі час пытанне лічылася вырашаным, а таму справа гэтая неяк абыходзілася. Аднак, нягледзячы на абмежаванае кола захаваных крыніц, таямніцу гэтага вулічнага імя ўдалося раскрыць. Як аказалася, у канцы XV стагоддзя на Нямецкім рынку, непадалёк ад паўночных ускрайкаў горада, сваю сядзібу заснавалі аўгусцінцы. Манахі пабудавалі касцёл святой Тройцы. У 1673 годзе кляштар спыніў сваё існаванне. Але памяць аб ім і касцёле існавала надалей.

Тры разгледжаныя прыклады з’яўляюцца цікавай ілюстрацыяй эвалюцыі ўласных назваў вуліц ды яскравам сведчаннем таго, што іх стваральнікамі былі жыхары горада¹⁵.

Калі ў сярэднявеччы ўсе дарогі вялі да замака, то з цягам часу з-за пашырэння гарадскіх межаў яны пачалі весці таксама і да Рынка. Так у даўнія часы акрэсліваліся плошчы горада. Зрэшты, і ў нашы часы рынкамі называюцца плошчы ў Польшчы ці на Украіне. Можна меркаваць, што слова гэта трапіла ў беларускую мову з нямецкай («*Ring*» даслоўна «*пярсцёнак, кола*») за пасрэдніцтвам польскай мовы, разам з магдэбургскім правам. На Рынку гараджане ўзводзілі ратушу, ганлёвыя рады і галоўную святыню горада. Як правіла, тут свае дамы будавалі заможныя мяшчане. Адно з

першых згадак пра назву фіксуе прывілей караля Жыгімонта Старога ў 1507 годзе: «*на рынку въ мѣстѣ Городеньскомъ*»¹⁶. Трэба заўважыць, што гэта найменне ўжывалася яшчэ ў першай палове XIX стагоддзя.

У імёнах вуліц адбіваліся ўласцівасці прыроднага рэльефу горада. Лагічна, што вуліцы, размешчаныя ва ўсходняй, узвышанай частцы, называліся Бернардзінская гара, Бернардзінскае ўзгор’е ці Курганская вуліца. А вось ніжэйшую, наднёманскую тэрасу правабярэжжа Гародні займала вуліца Падольная, якая цягнулася ўздоўж берага Нёмана. З той жа нагоды: «вуліца над ракой Гарадніцай па-над ірвом» ці «Замкавы роў», «вуліца на беразе Нёмана, ідучы да замка». Пералічаныя назвы з’яўляюцца цікавымі сведчаннемі дапасоўвання назваў вуліц да гарадскога ландшафту, яго пакрытых берагоў, наднёманскіх тэрас, прарэзаных ярамі, ці водных артэрыі.

У вулічных назвах змяшчаліся звесткі пра гарадское рамяство. Над Нёманам ляжалі вуліцы Гарбарская і Плытніцкая, г.зн. вуліца пльытагонаў; Садоўніцкая, вуліца каралеўскіх садоўнікаў. А яшчэ ў горадзе былі вуліцы Рэзніцкая, Мясніцкая ды Златарская.

Тапонімы з’яўляліся сведчаннем этна-канфесійнай структуры горада. На старонках старых крыніц можна сустрэць Бернардзінскую і «Чэснахрэскую вуліцу». Аб Вітаўтавай Фары нагадвала «вулачка з Рынка міма касцёл фарскі». А яшчэ ў даўняй Гародні былі «вулачка да царквы Васкрасенскай», «вулачка, што ідзе з Замкавай вуліцы да царквы». І гэта зноў няпоўны спіс. Урэшце Нямецкі рынак і «Жыдовская улица», якая ўпершыню згадваецца ў 1539 годзе.

Частковая «рэабілітацыя» гістарычных тапонімаў адбылася ў горадзе на пачатку 1990-х. Да гэтага прычыніліся як настрой думак, што панаваў у часы «перабудовы», з імкненнем да пераўтварэнняў аблічча горада, так і дзейнасць тапанімічнай камісіі. Ужо ў 1992 годзе на карце гістарычнага цэнтра горада з’явіліся вуліцы Гараднічанская, Вялікая Траецкая, Стэфана Баторыя, Калючынская, Дамініканская, «ахвярамі» якіх сталі імёны Фрыдрыха Энгельса, Алега Кашавога, Надзеі Крупскай, Далорэс Ібаруры, вядомай як Пасіянарыя, і Клары Цэткін. Гістарычная частка плошчы Леніна была перайменавана ў плошчу Антонія Тызенгауза.

Нягледзячы на рашэнне гарвыканкама аб змене назваў 12 вуліц, прынятага з жніўні 1993 года, гарадскі савет у 1994 годзе зацвердзіў яго толькі часткова. Не былі перайменаваны вуліцы Сацыялістычная, якую планавалася назваць вуліцай Вітаўта, і Урыцкага, якая мелася саступіць месца гістарычнай назве Залатарская¹⁷.

Усе кропкі над «і» ў гісторыі тапанімічных пераўтварэнняў пачатку 1990-х не пастаўлены. Аналізуючы першыя кволяы крокі постперабудовачнага тапанімічнага руху, трэба адзначыць яго пэўную непаслядоўнасць, адсутнасць комплекснай праграмы змен, прыняцце рашэнняў па кожнай вуліцы асобна, што, пэўна, замаруджвала працэс. Некаторым вуліцам не столькі вярталіся гістарычныя, колькі надаваліся новыя назвы. Кідаецца ў вочы тое, што перайменаванні закранулі толькі некаторыя другарадныя вуліцы цэнтра горада. Таццяна Маліноўская, член тапанімічнай камісіі таго часу, трапна заўважыла, што пасля прапановы вяртання вуліцы Савецкай адной з яе гістарычных назваў — Дамініканскай — гарсавет вырашыў перайменаваць вуліцу Клары Цеткін менавіта ў вуліцу Дамініканскую¹⁸, тым самым пазбаўляючы перспектыву змены назвы галоўнай артэрыі гістарычнага цэнтра горада.

Трэба ўлічыць і тую акалічнасць, што вяртанне тапанімічнай спадчыны горада азначала знікненне з яго карты вуліц Савецкай, Сацыялістычнай, Леніна, Суварова, Кірава, Будзёнага, Талстога, Гоголя, што выклікала абурэнне камуністаў і гарадскога савета ветэранаў. Новая тапанімічная камісія гарвыканкама, сфарміраваная ў 1997 годзе, не займалася пытаннямі вяртання гістарычнай тапанімікі.

Тэма вяртання ўласных імёнаў горада, яго гістарычных назваў нагнала моцную аскаміну па прычыне сваёй тупіковасці. Праблема не ў бяспамяцтве горада. Яны ляжаць у іншай плоскасці — бяздзейнасці і пасіўнасці, за якімі хаваюцца «рацыянальныя тлумачэнні» аб тэхнічных складанасцях ці недахопах сродкаў. Васілій Змеёў у 1864 годзе такіх праблем не меў. Не мелі іх абласныя ўлады, якія ўжо ў студзені 1940 года пранялі комплексную і грунтоўную праграму перайменавання вуліц.

«Мы знаходзімся на Савецкай вуліцы, хаця яна выглядае абсалютна як не савецкая», — сцвярджае заўзятарка барысаўскага клуба Яна, якая вясной гэтага года прыехала на матч сваёй каманды¹⁹. І, напэўна, такая заўвага амаль нікога не здзіўляе. Гэта не адзіны голас. Сапраўды, у ландшафце кожнага еўрапейскага горада адчуваецца сугучнасць архітэктуранага аблічча і тананімічнай спадчыны. Гэта гарадская традыцыя. І адно, і другое перадаецца ды замацоўваецца ў памяці гараджан. І адным, і другім можна ганарыцца.

Калі адысці ад сімвалічнага вымярэння і разумення гарадской тапаніміі, то даўнія вулічныя назвы можна разглядаць як датковую прыцягальнасць для турыстаў. Аднак, хацелася б запытацца, які горад...

...я шукаю па ўсёй зямлі, горад,
што выплыў з людской надзеі...²⁰

КАМЕНТАРЫП

- ¹ М. Bloch, *Apologie pour l' Histoire ou Métier d'Historien*, 1949, p. 17.
- ² Лотман, Ю. *Семиотика*. — Санкт-Петербург, 2010. — С. 325, 327.
- ³ Кепсу, С. *Петербург до Петербурга. История устья Невы до основания города Петра*. — Санкт-Петербург, 2000. — С. 15, 19.
- ⁴ Кошман, Л. *Культурное пространство русского города XIX — начала XX вв. К вопросу о креативности исторической памяти* // http://enotabene.ru/ca/article_639.html.
- ⁵ Семянчук, Г. Вуліцы Гродна часоў Расейскай імперыі (1795—1915 гг.) // *Гарадзенскі гадавік*. — 2013. — № 2. — С. 51—53.
- ⁶ Цяпер Савецкая вуліца.
- ⁷ Цяпер вуліца Баторыя.
- ⁸ Цяпер Карла Маркса.
- ⁹ Цяпер вуліца Свярдлова.
- ¹⁰ Цяпер вуліца Ажэшкі.
- ¹¹ Гардзеў, Ю. Да пытання фарміравання гродзенскай урбанімікі // *3 глыбі вякоў. Наш край*. — 1997. — № 2. — С. 76.
- ¹² Саяпін, В. *Гісторыя вуліц Гродна ў XX стагоддзі* // *Гарадзенскі гадавік*. — 2013. — № 2. — С. 60—91.
- ¹³ Мезенка, Г. *Беларуская анамастыка*. — Мінск, 1997. — С. 86
- ¹⁴ Гардзеў, Ю. *Тапанімія старажытнай Гародні*. — Гародня, 2013. — С. 129.
- ¹⁵ Гардзеў, Ю. *Тапанімія старажытнай Гародні*. — Гародня, 2013. — С. 130—131.
- ¹⁶ *Акты, относящиеся к истории Западной России*, т. 2. — Санкт-Петербург, 1848. — С. 29—30.
- ¹⁷ Саяпін, В. *Гісторыя вуліц Гродна ў XX стагоддзі* // *Гарадзенскі гадавік*. — 2013. — № 2. — С. 76—78.
- ¹⁸ Маліноўская, Т. *Да пытання перайменавання назваў вуліц горада* // *Гарадзенскі гадавік*. — 2013. — № 2. — С. 101.
- ¹⁹ БАТЭ drive. Гродно, <https://www.youtube.com/watch?v=9AhwtbSKe2I>.
- ²⁰ Разанаў, А. *Вандроўны горад*. А. Razanau, *Leśna droga*. — Wrocław, 2006. — S. 128.